

НИКОЛА ШАНТА

КАКВА ЈЕ ЧОВЕКОВА ЖУДЊА, ТАКВА ЈЕ И ЊЕГОВА СУДБИНА

*Када би постојање Боја, душе, зајробној живојца, посебно провиђења
и свега што је у вези са метафизиком било научно доказано,
човек би изгубио највећи дар њему подарен – слободан избор.*

Исак Башевис Сингер

Читајући *Тибетанску књију мртвих* у двадесет петој години, први пут сам се озбиљно занео мишљу о животу после смрти. Добро се сећам тог издања: окер корице, латиница, Замак културе из Врњачке Бање, 1978. година. Аутор – В. Ј. Еванс Венц; енглески превод Ламе Кази Дава-Самдупа; на српски превео Бранислав Мишковић. Сепарат. Почетак обележен са три цитата. Један од њих ми се урезао дубље него остали. Толико да сам га преписао у своју тамноплаву свеску, као што увек радим са речима за које осетим да ме преображавају.

Тек када нешто препишем, оно постаје део мене. Подвучен пасус у књизи је само знак пажње; преписан пасус постаје искуство, лични печат.

Сваки пут када у некој књизи наиђем на реченицу која ми личи на истину, ја се узбудим као да сам је сам открио. То је радост коју бих волео да поделим с неким – али најчешће немам с ким.

У шездесетим човек схвати: усамљеност није ни казна ни награда, већ природно стање. Полако те живот избацује из своје орбите. Оно што ми је некада било важно – каријера, углед, туђе мишљење, породица – сада ме све мање занима. Деца воде своје битке, верују у успех као што сам и ја некада веровао. И треба тако. Чак се и унуци, моја последња велика љубав, лагано удаљавају; граде сопствене светове у које ја више немам приступа.

А посао? До јуче сам га радио савесно, пратио сваки детаљ струке. Сада ме више уопште не занима. Не пратим ни новости из бранше. Заморио сам се. Схватам да је све то било прецењено: похвале колега, признања, она вечита жеља да неко види твој труд. Сада сам готово равнодушан.

Једино што ме држи усправним, што ми одржава радозналост, јесу трагања за оним што следи после овог живота. Све што додирује појам душе: стара мистична искуства, нова тумачења, књиге које осветљавају заборављене истине. Често помислим да наша цивилизација није ни за корак напреднија од оне средњовековне – бар не у оном суштинском: у разумевању човека, његових моћи, потреба и граница.

Мене, као зрелог шездесетпетогодишњака, занима једно једино питање: Куда идем даље?

Свака нова прича о души, сваки траг сведочења о ономе што нас чека, за мене је као гутљај воде човеку који је дуго ходао кроз пустињу.

Враћам се одабраном цитату из књиге коју прелиставам:

Онаква каква је човекова жудња, таква је и његова судбина. Јер, каква је његова судбина, таква је његова воља; а каква је његова воља, такво је његово дело; а какво је његово дело, таква је његова награда, било добра или лоша. Човек се влада према жудњама којима је привржен. После смрти одлази у следећи свет, држећи на уму танане утиске својих дела; а пошто узбере жетву својих дела, враћа се поново у овај свет акције. Тако онај који има жудње остаје стални субјект поновног рађања (*Брихагарањака Ујаницага*).

Када нешто препишем, не радим то само да бих га запамтио. Преписивање је мој начин да мисли уселим у себе. Лепим, читљивим рукописом испод цитата бележим сопствену реченицу, као да испод туђе мисли остављам лични печат.

Тешко је рационално објаснити зашто један цитат, а не други. Повуче ме реченица као да у мени отвара врата за која нисам знао да постоје. Ту, у том простору интуиције, одигравају се стваралачки чинови. Касније увек сазнам зашто је било потребно да баш тај цитат буде преписан: негде у тексту који настаје он нађе своје место, повеже две целине или покрене нову.

Фрагменти свести и искуства полако се спајају у целину. Тајне процеса стварања непрестано ме фасцинирају – и испитујем их на сопственом примеру. А како би другачије и могло?

Завршавам запис у плаву свеску. Стављам тачку. Још једном га прочитам, као да га благосиљам, па се вратим *Тибетјанској књизи мртвих*.

У продужетку књиге је *Најомена њреводиоца*, затим предговор Ламе Анагарика Говинде, па садржај. На самом крају драгоцени текст Карла Густава Јунга – *Психолошки коментар Тибетанске књије мртвих*. Јунг покушава да уму западног човека приближи значења и искуства овог будистичког списка.

Откада сам почео да истражујем судбине људи, сматрајући да је то посао писца, све више осећам да се живот не завршава онде где ми кажемо да почиње смрт.

Ум ми често призива Гетеову мисао: тај велики песник и филозоф, као пантеиста, веровао је да ће природа после његове смрти пронаћи форму у којој ће се његов духовни живот наставити. Свака смрт је и крај и почетак. Као што се у телу непрестано рађају и умиру ћелије, тако и у космосу непрестано ничу и гасе се животи.

То записујем, а онда почињем да прерађујем белешку коју сам направио пре неки дан: Оснивач експерименталне психологије, Густав Теодор Фехнер, говорио је да човек не живи једном, већ три пута.

Први пут живимо девет месеци у мајчиној утроби – у самоћи и сну. Тада се обликују органи нашег тела, органи који још припадају биосфери. То је кључни период живота: у њему се утемељује будућност бића које ће доћи.

Често се каже да је новорођено дете као чист, неисписан папир. Али то није тачно. Девет месеци у материци су интензивно доба, када се из две ћелије рађају милиони. Оне се распоређују невидљивом силом у функционалне органе – мозак, срце, плућа, све оно без чега не можемо опстати у свету у који ступамо рођењем.

Другим речима: у тој првој форми живота припремамо се за следећу.

Ту застајем, замишљам се и настављам писање:

Тако исто, у следећем животу, човек не може да живи без развоја органа за духовно функционисање. Тај развој настаје захваљујући вези са мајком преко које се дете храни. Али дете није део мајчиног организма. Мајчина утроба је само уточиште, као што је јаје уточиште за развој птића. А за излегнуће птића потребна је и топлота – без те топлоте нема живота. Тако је и са рађањем човека: потребна је топлота, и то она најфинија – топлота духовне љубави оба родитеља.

Права љубав, каже Сент Егзипери, рађа се тек онда када супружници науче да гледају у исту страну, да заједно воле друге људе. Они то најпре чине волећи своје дете. А у свим тим процесима – од самог зачећа, преко раста детета у мајчиној утроби, до љубави која ниче у срцима родитеља и касније љубави детета према родитељима, браћи и сестрама – увек је присутна Божија љубав. Божије чудо све то подржава и усмерава, и биолошки и духовно.

Ту поново застајем.

Устајем са столице, прилазим прозору и гледам напоље. Испод крошње липе – приказ који ме затиче: разиграно младо јато врабаца. Цвркућу, граје, праве малу свечаност живота. А онда, брзином муње, у то невино клупко игре ускаче бели мачак Џони. Врапци се разлећу на све стране, али један од њих остаје у његовим канцама. У следећем тренутку Џони га прождире, плјуцкајући перје.

Мој размажени мачор, који ми иначе тражи да га мазим по трбуху и спава на мојим ногама, сада је – оно што јесте: ловац. Инстинкт га је покренуо, а природа му је доделила ту улогу.

А сунце? То величанствено сунце равнодушно сија као да се ништа није догодило. Ништа у природи није устукнуло, није заплакало за тим врапцем. Све се наставља, као да се смрт није догодила. А догодила се. Ја сам сведок.

Шта ти је судбина за тог уловљеног врапца, мислим, пратећи ту сцену.

Поново анализирам шта се одиграло у тих неколико секунди. Врапци су се спустили у траву. Мачак их, вероватно, није ни очекивао. Али понуда судбине се појавила, и он ју је прихватио – јер је по природи ствари то што јесте: предатор, један од најуспешнијих у својој врсти. Уловио је послатицу и одмах је прогутао.

То је био један мехурић животног врења, сажет у тренутак. Природа је немилосрдна. И равнодушна.

Враћам се за сто.

Затим се дете рађа. Своје рођење оно доживљава као смрт – и онда, са првим плачем, почиње нови живот. У том тренутку дете престаје да дише, одваја се од мајке, излази из водењака у којем је девет месеци живело. Док не удахне ваздух, проживљава нешто налик агонији. То је за дете болан процес.

И ево – дете се родило.

Прешло је из једног облика живота у други.

У овом новом облику сан се смењује са буђењем. Ту више нема самоће: постоји заједница, постоји општење са одређеним кругом људи. Ту се биосферни елемент човековог постојања расцветавља до краја – и одмах затим, полако, почиње да вене.

Али ту, управо ту, открива се и расте његов духовни потенцијал. Овај облик живота постоји да би се припремио наредни. Не у физичком телу, већ у духовном. Зато је овде развој духовног принципа темељ будућег постојања.

И пошто је у овом облику живота развијена свест, човек је за ту фазу развоја одговоран. Дар слободе избора омогућава му да бира свој пут – већ према својим жудњама.

Ту стављам тачку.

Враћам се на почетак данашњег записа и поново читам.

Опуштам руку која се заморила од писања. И тада се сетим: једном ме је пријатељ Јанко затекао у писању. Свратио је колима из Кисача да идемо на воду куцурског канала, да ловимо штуку. Изненадио ме не само ненајављеном посетом већ и поклоном. Донео ми је своју стару машиницу за пецање.

Купио сам себи нову, рекао је. Ова је још увек добра. Много риба сам уловио с њом. Поклањам ти је, за успомену на мене.

Јанко је био насмејан, расположен, ведар. Његова радост била је толико стварна и сугестивна као да се опредметила и добила облик. Осетио сам да ми поклања нешто што му је драго, што је годинама постало део њега. Није очекивао захвалност.

Сада, када њега више нема, тај поклон у мојој свести добија нову димензију. И сам тај чин његове изненадне, ненајављене посете делује другачије. Као да је свратио да се поздравимо. Заувек.

Да ли је Јанко наслутио да ће за који дан да пређе границу овог живота? Његова свест није знала, није о томе говорио. Али његова душа, сада сам уверен, знала је. И тај унутрашњи слој његовог бића, неком финијом путањом, слутњом, пренео је ту информацију у свест.

Завирио је у моју свеску.

Ти пишеш руком? – изненађено је упитао.

Да, одговорих. Пишем руком, а онда оно што одаберем прекуцавам. Али тек када осетим да текст има потенцијал – за разраду, за ширење или добро поентирање. Тако функционисем: мозак, очи, десна рука, оловка, свеска... и настаје текст.

Могao бих и другачије – укључим компјутер, гледам у екран, пишем. Понекад и буде тако. Али мој ум боље ради када у руци држим оловку. Рука прати унутрашњи ритам, усклађен с мозгом, срцем, свим органима. Тада се моје биће најприродније одражава у ономе што настаје.

Тек када завршим текст, схватим да је дубоко у мени постојала нека намера. И да се остварила. Текст је рођен. Мисао, емоција, запажање, рефлексивност – све је ту. То је део мене који поклањам другима у радости, као што је Јанко мени поклатио ту машиницу.

После тога радим на тексту: убацујем, избацујем, развијам тезу. И онда га оставим. Када му се вратим, у неком другом расположењу, текст другачије звучи. Са те дистанце – објективније. И настављам да га обликујем.

Узимам од Јанка машиницу и разгледам је с видним задовољством.

Хајде, идемо на воду, рекох.

Марта, моја супруга, понуди нас кафом и питом од јабука коју је управо извадила из рерне. Сладуњав мирис свеже испечене пите испунио је кухињу и нишу у којој смо седели. Тај невидљиви мирис, тако снажан, једном сам у тексту упоредио с оним што је уметничко у литератури – и назвао га *анђеоски мирис ѿексиѧа*. Тог мириса у кући има или нема, као што и у тексту има или нема онога што је уметничко. Дobar читалац то просто осети.

Док се Јанко сладио колачима, ја сам из шупе донео штап за пецање. Поставио сам машиницу, провукао струну кроз карице и спремао се да привежем варалицу.

Тада је из дворишта ушао Џони. Грешни мачор се понашао као да се пре неколико минута није догодила космичка сцена – као да није прождрао врапца. Мазно се мотао око мојих ногу, улизивао се. Хтео сам Јанку да испричам ту јутрошњу догoдовштину, али он је већ извадио кутију с варалицама.

Бирај, рекао је. Овај *Панѿер Марѿин* је добар за штуку и за баса. То је оно што можемо очекивати овде на куцурском каналу.

Отишли смо на воду. Упорно смо забацивали варалице, тражили штуку. Али без успеха.

Да би се риба уловила, морају се поклопити сви услови – рибар и риба морају бити на истом месту у исто време. Као што се поклопило да је Џони био тачно тамо где су се врапци играли. Када се елементи склопе, долази резултат.

Тога дана се није склопило. Вратили смо се кући празних руку. Али смо се наразговарали – а то је, у ствари, и била суштина нашег риболова.

Јанко је био професор историје на Филозофском факултету у Новом Саду. Док смо забацивали варалице и махинално тражили рибу, он ми је причао о мом имењаку – владици Дионизију Њарадију.

Говорио је о његовој изненадној смрти 1940. године, о сумњама да је био отрован у освит стварања Југославије, у времену када један део његове пастве, онај жумберачки, није био за нову државу, већ за независну Хрватску.

Мајка ми је била побожна жена, рекох Јанку, док сам гледао у линију струне која је сребрно севала на сунцу. Она је једном приликом имала част да разговара с тим истим владиком.

Испричао сам му причу коју сам као дечак више пута слушао. Као млада девојка, моја мајка је ишла пешке од Куцуре до Водица – светилишта наdomак Руског Крстура – да захвали Пресветој Богородици на услишеним молитвама. Молила се за здравље свог оца, кога је силно волела, и његово оздрављење је примила као

чудо. Тај пут од тридесетак километара у једном правцу прошла је са својом другарицом Павом.

На путу између Руског Крстура и Водице, можда три километра од циља, поред њих је стала кочија. Из ње је изашао човек са брадом. Одмах су препознале владика Дионизија. Понудио им је да уђу, да себи скрате пут и одморе уморне ноге.

Девојке су му пољубиле прстен на десној руци и указале поштовање, али су морале да одбију понуду.

Ми смо сиромашне, рекла је моја мајка, и једино што имамо да поклонимо Мајци Божијој је труд да савладамо пут пешке.

Владика је на то рекао свом кочијашу да продужи пут до Водице и да га тамо сачека. Он ће, рече, са овим девојкама пешке.

И тако су наставили заједно: две девојке и владика, од периферије Руског Крстура до светилишта. Разговарали су о Богу, о Светом писму, о анђелима и о лепоти хришћанског живота.

Мајка ми је причала да је то био најумнији разговор који је икада водила, и да се у том тренутку, пред Павом, заклела: ако једног дана добије сина, даће му име Дионизије, у част тог владике.

И тако сам добио име.

Знајући ту причу, увек сам осећао обавезу да сазнам више о животу и делу Дионизија Њарадија. И могу ти рећи, рекох Јанку док сам намотавао струну, да се поносим – и својом мајком и човеком по којем носим име.

Искуство из *Тибетјанске књије мртвих* било ми је веома корисно, чак инспиративно, али на неки начин и помало страно. Посебно сегмент о реинкарнацији.

Веровало сам, дубоко и непоколебљиво, да литература о животу после овоземаљског живота мора да постоји и у хришћанском свету. Људска искуства, мислио сам, морају се подударати, без обзира на културне обрасце и географске удаљености.

И био сам у праву.

Од свих тих списа највише ме је привукло искуство Теодоре Цариградске. Она је своје откровење – путовање душе после смрти – саопштила свом пријатељу, монаху Григорију, у сну. Било је то већ *после* њене смрти, када је искусила то што је описала.

Теодора говори о проласку душе кроз ваздушна митарства. Двадесет их је. Двадесет светова и простора грехова које човек сам ствара у свом животу. Не ствара само просторе већ и демоне. Они задржавају душу у свом митарству, желећи да ту и остане до Судњег дана.

Ту ми се савршено уклопила она реченица из Упанишада: *Онаква каква је човекова жудња, њаква је и њејова судбина.*

Демоне стварају управо те жудње.

У *Тибетјанској књижи мрјѣвих* путовање душе од смрти до поновног рођења траје 49 дана. У учењу Теодоре Цариградске душа кроз митарства путује 40 дана, све до небеског царства.

Различита традиција, различита симболика времена – али у оба учења идентично је ово: душа се среће са демонима и бићима које је сама створила током свог живота.

И ту се све своди на исту истину: у смртном часу срећемо се са самим собом – са својим животом, жудњама и страстима, са свим оним што смо чинили, мислили и у шта смо веровали.

(Одломак из романа у рукопису *Чистѣилициѣ*)